גליון חכמה ודעת

Talmud Hochschule Luzern - ישיבת לוצרן

Bruchstrasse 51 , 6003 Luzern Switzerland

www.jgluzern.ch E-mail: info@jgluzern.ch Tel: +41 41 240 64 00

בס"ד, י"ב ניסן תשע"ט (17 אפריל 2019) - יוצא לאור ע"י ק"ק לוצרן וישיבת לוצרן.

לתרומות עבור הישיבה להנצחה, הערות או תגובות ניתן שלוח לאי מייל זה. info@jgluzern.ch

שבת–פסח א', ב'

הדלקת נרות שבת ויו"ט

ומנחה: 19:30 (קידוש מ 20:59)

שחרית: 09:00

מנחה: 19:45

מוצ"ש וערבית 21:12

* **ספירת העומר** *

תפילות בחול - המועד

שחרית: 07:30

מנחה: 20:10

ערבית: 20:25 (לאחר השקיעה)

אנו מאחלים לכם שבת שלום ומבורך, ופסח כשר ושמח – הגיליון מוקדש לע"נ עליזה בת עישה חיה שטרית ז"ל

"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"

דוע מה שכתב הקדושת לוי לבאר את נוסח ברכת הזמן "בימים ההם בזמן הזה", שעניין הנס שאירע לאבותינו בימים ההם מתחדש בכל שנה ושנה באותו הזמן, בימים ההם ואותו דבר בזמן הזה, וכן הוא בעניין יציאת מצרים שמתחדשת בכל שנה ושנה, יוצאות נשמות ישראל מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה, ובליל הסדר אנו מודים קודם על יציאת מצרים והגאולה הפרטית שלנו, כמו שאנו אומרים בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וכמו שפירשו צדיקים, הקורא את המגילה למפרע לא יצא ידי חובתו, ופירוש "למפרע" כאילו זה סיפור לשעבר שאירע פעם, ואינו מבין שמחיית עמלק ונס פורים חוזר על עצמו כל שנה ושנה לא יצא ידי חובתו, **כי זה עיקר החג התרוממות עצמית והרגשת השבח וההודאה לה' על ניסיו האישיים, ולכן המנהג לספר ולהלל בליל הסדר כל אחד ואחד על ניסיו וההשגחה הפרטית עמו.** ולא עוד אלא שבברכת "גאל ישראל" אנו אומרים "ברוך אתה ה' אשר "גאלנו" וגאל את אבותינו ממצרים", מקדימים את נס גאולתנו עוד לפני נס הגאולה של אבותינו.

"ליל הסדר"

פעם שאל ה'אמרי אמת' אדם "מה חדש?" ענה הנ"ל: "ליל הסדר מתקרב" אמר לו הרבי: "זה שהסדר מתקרב אנחנו יודעים השאלה היא האם אתה מתקרב לסדר..." האמרי חיים אמר כי מוצא חן בעיניו שבארץ ישראל משתמשים רבות בביטוי "הכל בסדר!" כלומר הכל תלוי בסדר הקדוש... **"קדש ורחץ כרפס יחץ מגיד"** קדש ורחץ – כשאדם בא לקדש עצמו ולטהר ולרחץ מעוונותיו, כרפס – ראשי תיבות כלל ראשון פה סתום שישמר פיו ולשונו מדבורי איסור, יחץ מגיד – גם מה שמדבר ומגיד בהיתר יחצה וימעט. (רבי דוד מטאלנא)

"זזמץ ומצה"

במהר"ל מובא ענין הגדרת חג הפסח, מדוע התורה הדגישה את חג הפסח דווקא בהבדלות מחמץ, קרי – לחם וכל הדומה לו? ומבאר, שמצה או לחם שניהם מורכבים מאותו בסיס, אמנם הלחם משתנה גם בכמות וגם באיכות. השאור משנה את כמות הבצק התופח, והתבלינים והתוספות משנים את האיכות. משא"כ המצה תמיד נשארת עם אותה הכמות ללא שום שינוי. ולענייננו, הקשר בין האדם לרצון הבורא מתנתק בו ברגע שהוא מתפיח או מקבל איזו תוספת של טעם וריח... **המצה היא המצב האורגינלי בו אנו צריכים להיות כלפי הבורא,** ולומדים זאת מיציאת מצרים שם הקב"ה גרם לכך בכוונה תחילה 'כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה', מדוע? כדי שלא יהיה להם זמן לחשוב שיש להם איזו שייכות ביציאת מצרים הזו, ויתבטלו לגמרי להכוונת השי"ת. וזה באמת מה שהביא ל'יראתה שפחה על הים' ולקבלת התורה. (כ"ק אדמו"ר מספינקא שליט"א)

"ושמרתם את המצות"

הרה"ק רבי דוד מלעלוב זצ"ל התכונן בהתלהבות של קדושה ללכת לקנות מצות לחג הפסח כשבידו צרור כספו אשר צבר לו למטרה זו זה זמן רב. בדרך פגש רבי דוד יהודי יושב לארץ וממרר בבכי. לשאלת הרבי סיפר לו האיש כי סוסו, אשר היה מקור פרנסתו היחידי, מת לפתע. מיד נתן לו הרבי בשמחה ובמאור פנים את צרור הכסף אשר יעד לקניית מצות, ודיבר אליו דברי פיוסין: "קח לך, ר' יהודי, ממון זה וקנה לך סוס אחר והיה ברכה". כשחזר הרבי לביתו הסביר לתמיהת מקורביו: כתוב בתורה **"ושמרתם את המצות"**, ודרשו חז"ל (רש"י שם במכילתא): **"אל תהי קורא "את המצות" אלא את המצוות"** – כדרך שאין מחמיצין את המצות, כך אין להחמיץ את המצוות, אלא אם באה לידך עשה אותה מיד". והנה באה לידי מצוה, האם רשאי אני להחמיצה עבור המצה. אין הבדל בין החמצת מצה לבין החמצת מצוה.

לא יראה לך זמץ" – סיפור לזזג.

פעם בערב פסח אחה"צ יצא **הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א** מביתו ושם את פעמיו לרחוב צדדי, שם, על פי השמועה, ניתן לרכוש כל פריט אסור בשוק השחור המקומי. ר' יענק'ל, הוא פנה לאדם שעמד בצד הדרך, "בבקשה ממך, שמא תוכל למכור לי חפיסת סיגריות מחוץ לארץ"? "תמורת חמישה זהובים השיב יענק'ל בלחישה אתן לך חפיסה כאן ועכשיו". רבי לוי יצחק לא התמקח על המחיר והעסקה התבצעה במהירות ובחשאי. "משה יקירי" שוב פנה הרב לאדם אחר, "יש ברשותך אריג מיובא"? הרכין משה את ראשו ולחש באוזני הרב, "יש גם יש, משובח מן המשובח, שנים-עשר זהובים מחירו, אך לכבוד הרב אמכור גם בתשעה". שוב הוציא הרב את הסכום מכיסו והסחורה החליפה ידיים. וכך עבר הרב מסוחר לסוחר כשהוא רוכש תמציות תה, קופסת טבק ופיסת משי. לאחר שסיים את מסע הרכש שלו הוא ניגש שוב ליענק'ל, "האם תוכל למכור לי כעך טרי"? "רבי!" נעץ יענק'ל עיניים מתפלאות ברבי לוי יצחק. "ביערתי את החמץ לפני שעות אחדות! כיצד אוכל לספק לך כעך"? "אשלם לך עשרה זהובים"! ניסה להפציר הרב. "גם אם תשלם לי מאתיים זהובים לא אוכל לספק את מבוקשך" קבע יענק'ל נחרצות. שוב עבר הרב מסוחר לסוחר אך הפעם התשובה הייתה שלילית ונחרצת. לא, לא נוכל למכור לך כעך או אפילו פיסת לחם קטנה גם אם תשלם במיטב. "ריבון העולמים" נשא רבי לוי יצחק עיניו לשמים, "הבט משמים וראה כיצד שומרים בניך על מצוותיך! הצאר גזר שלא להבריח מכס ואף הציב שומרים על הגבול, אך ניתן לרכוש פריטים מובחרים ללא קשיים מיותרים. "ואילו אתה ציווית לפני למעלה משלושת אלפים שנה שלא לאכול או להחזיק חמץ, שומרים לא הצבת ואף עונש מאסר לא צפוי להם, ובכל זאת לא ניתן למצוא ברשות בניך ולו פירור חמץ אחד בערב פסח, **"מי כעמך ישראל!"** סיים רבי לוי יצחק את דבריו ותפילתו, ושב לביתו להכנות האחרונות בטרם יתקדש החג.

"כולנו מסובין"

יש התמהים: מפני מה תקנו לשתות את כוסות היין ולאכול את כזית המצה באופן של הסבה, הן לכאורה הרבה יותר מתאים לבן חורין לאכול את המצה ולשתות את היין כשהוא יושב זקוף על כסאו, באופן שהיין לא יישפך ולא יפלו פרורים מהמצה... ביאור נפלא בעניין אמר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: **בליל הסדר על האדם לעשות סדר בסדרי העדיפויות שלו, הקב"ה גאל אותנו ממצרים כדי שנעבוד את עבודת ה'**, לא כדי שנאכל מצות ונשתה יין. לכן, גם בלילה הזה יש לנו אמנם 'שולחן עורך' אוכלים סעודת חג, אבל ה'שולחן עורך' נקבע בסוף ה'סדר' ועל פי רוב האכילה נעשית במהירות. את רוב הלילה הננו משקיעים בחלק ה'מגיד', מרבים בסיפור יציאת מצרים, מדברים דברי תורה, ולא עושים עסק מהסעודה. ובמה מראה האדם שאת האוכל הוא מעריך פחות? יש כלל: מי שמתקרב לדבר – סימן שהדבר חשוב לו ונצרך לו ביותר. אם אדם מתכופף ממקומו ומתקרב אל האוכל – בידוע שהאוכל חשוב בעיניו יותר מדברים אחרים. בתקנת ההסבה בליל הסדר רמזו חז"ל לכל יהודי: אתה אל תתקרב לאוכל, אל תשפיל את ראשך לכוונו, אלא תשב בהסבה ואת האוכל תביא אליך, **כך תדע שהנך בן חורין אמיתי בנקודה זו של קיום המצוות.**

"ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים"

מדוע היינו משועבדים? תמה בעל החת"ס, והרי בתורה נאמר: "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" ולאחר תום זמן זה היינו יוצאים לחירות ממילא?... אלא, תירץ החת"ס, בגמרא מסכת בבא מציעא (דף פה) מובא: **"אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם"!** וכמו בתורה הקדושה – אומר החת"ס, כך להבדיל גם בכוחות הטומאה. כאשר אדם ובנו בן בנו שקועים בטומאה שוב אין הטומאה פוסקת מזרעו לעולם. על כן כאשר היו אבותינו במצרים אף שעיקר הגזירה הייתה שעבוד של ארבע מאות שנה, מכל מקום כיון שהיו שקועים בטומאה לא היו יכולים להינצל ממנה לולא גאל אותנו הקב"ה משם. דבר זה, סיים החת"ס, מדוייק היטב בדברי בעל ההגדה שאמר: "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים", **"אנו ובנינו ובני בנינו" – שלושה דורות דווקא, כיון שאז שוב אין יכולים להינצל בעצמם!!**

"וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח"

משל לספינה שטובעת בים ולבסוף נעשה נס וניצלה. כל הנוסעים מודים לה' על הנס הגדול אך ההודאה משתנה מאיש לאיש, העניים מודים פחות כיון שחוזרים לעניותם אבל העשירים שחיים טוב בעולם הזה מודים הודאה גדולה מאוד. וזוהי הכוונה **"כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה = הוא עצמו משובח.** האדם המספר מעיד על עצמו שהוא אדם משובח יותר כיון שהוא בעל הבנה יותר עמוקה בתורה וביהדות עד שהבנתו משגת להודות ולהלל במיוחד על הישועה הרוחנית והרי זה משובח. (ר' יצחק אלחנן ספקטור)

"מקימי מעפר דל, מאשפות ירים אביון..."

הדל שוכן בעפר, מבוסס באשפות, וכשיזכה ירימו ד' אל על, להושיבו עם נדיבי עמו. הידעתם **מה ההבדל בין מי ששוכן עפר למי שמתרומם לגבהים?** –סיפר הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל בספרו "והגדת"- " פעם אחת בקרתי בניו יורק, וקבעתי פגישה עם יהודי עשיר, להתרימו למוסדות תורה. נסעתי למנהטן, הגעתי לכתובת, בגורד שחקים ענק. איזו כניסה, אלו עמודים, איזה הדר. אבל איפה הוא? בקומה השישים. נשאתי את ראשי, ניסיתי לשער היכן זה, החלונות נראו כנקודות זעירות. טוב, נכנסים. עולים במעלית, מגיעים, המזכירה מאשרת, נכנסים. חלון ענק, העיר פרושה כעל כף היד. הסתכלתי למטה, הרחוב נראה כסרט צר, המכוניות כציפורן, האנשים כראשי סיכה. ואז הבנתי – כששורצים למטה, על הקרקע, מתפלשים באשפה, **כל דבר נחות נראה גדול וחשוב, והדברים הגבוהים, הרוחניים, נראים כה קטנים.** אין ספק במה בוחרים לעסוק: בדברים הממשיים והגדולים... אבל כשזוכים ועולים, ומתבוננים למטה, רואים כמה זה קטן וזעיר ואין ספק במה בוחרים לעסוק בדברים הממשיים והגדולים!"

"כנגד ארבעה בנים דיברה תורה"

עלינו לדעת, אמר הגאון רבי אלחנן בונים ווסרמן – כי לא כל הבנים ולא כל בני האדם שווים בדעותיהם ובהבנתם ולכך לכל אחד ואחד יש לדבר בשפה המובנת לו ובהסבר הראוי לו, שאם לא כן... משל למה הדבר דומה? לכפרי שפתח בכפרו חנות בגדים ובתמימותו הרבה הביא לשם בגדים מסוגים שונים אולם במידה אחת... לא גדולים וקטנים, צרים ועבים, אלא מידה אחת!... ומה אתם חושבים – אמר רבי אלחנן בבת צחוק – איך נראו בני אותו כפר מכאן ואילך?... מי שהיה גבה קומה הגיעו השרוולים למרפקו והמכנסיים אל ברכיו... ומי שהיה נמוך נשרך סרח העודף אחריו על הארץ והעלה ענן אבק בהליכתו... מי שהיה רחב מתניים ובעל בשר לא הצליח לרכוס את כפתוריו ומי שהיה רזה יכל להקיף עצמו בסודר פעמיים!... ממש כך – סיים רבי אלחנן – צריכה להיות הנהגותינו עם הבנים איש ואיש כהבנתו, איש ואיש כרום ערכו!

"והגדת לבנך"

שאל הגרא"י קוק ראש ישיבת מאור התלמוד את הרב שך ז"ל איך אפשר לחנך את ילדינו להיות כמו בדור הקודם? חמיו הגאון רבי יעקב רוזנטל שהיה עמו ביקש לענות... בהגדה של פסח אומרים **"והגדת לבנך לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך"** ואפשר לפרש כך "והגדת לבנך" אם רצונך להגיד ולחנך את בנך "לא אמרתי" לא עם אמירות ודיבורים תחנך אותו אלא כיצד תחנכו? "בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך" **אם אתה תהיה דוגמא האישית לכל מה שאתה רוצה שהוא יעשה, אז תצליח להעביר לו את התורה ולחבבה עליו ולהשרישה בו...** הרב שך שמע את התשובה והתרומם מכסאו ואמר בהתרגשות גם שתשובה זו היא תשובה של היהודי מהדור הקודם. (מעדני השבת)

"ברך"

ה'חתם סופר' היה רגיל כל בוקר לאכול פרוסת עוגה עם כוס קפה, ושמשו היה דואג להגישם לו מיד אחרי התפילה. פעם חשב לעצמו השמש: הרי החתם סופר ממילא לא יודע אם הוא אכל או לא אכל, אני אוכל את העוגה, ואם ישאל אותי החתם סופר מה עם העוגה אומר לו: כבר אכלת. וכך עשה. הביא את הקפה, ובדרך אכל את העוגה, וכדי שלא תהיינה טענות השאיר את הפרורים בצלחת. בצהריים כשנכנס אל החתם סופר שאלו הרב: "מה קרה היום שלא הבאת לי עוגה?" אמר השמש: "כבוד הרב אולי לא זוכר אבל הרב אכל..." אמר לו החתם סופר: "תראה אם אכלתי או לא אכלתי – אתה צודק שבאמת אינני זוכר, אבל אם ברכתי או לא ברכתי – זה אני ודאי זוכר. לא יכול להיות שברכתי ברכה לפניה וברכה לאחריה ואינני זוכר זאת!" (ומתוק האור)

"הא לחמא עניא... כל דכפין ייתי וייכול"

רוב ההגדה היא בלשון העברית, אך הנוסח "הא לחמא עניא... כל דכפין ייתי וייכול" נאמר בארמית. מדוע? **הריטב"א** מסביר את סיבת הדבר בכך, שנוסח זה תוקן על ידי האמוראים (בשונה מנוסח שאר ההגדה, שמקורו בזמן התנאים), ולשון האמוראים הייתה בבלית, ובלשונו: "לפי שזה אינו מסדר המשנה, אלא מתיקון האמוראים, תיקנוהו בלשון בבלי, כדי שיבינו אותו הכל, כי בלשון זה היו רגילים לדבר בבבל". **הרשב"ץ** (רבי שמעון בן צמח דוראן) כותב שבפיסקא זו הייתה הקפדה מיוחדת שיבינו הכול, אפילו התינוקות, כיוון שזוהי תחילת ההגדה. לכן נכתב הנוסח בשפה הארמית, שהייתה אז מובנת לכל. **באברבנאל** (בפירושו להגדה "זבח פסח") מבואר שההקפדה בפסקה זו על הארמית היא משום שכאן אנו מזמינים את העניים, וחשוב שיבינו את ההזמנה (וכאמור, השפה המובנת אז הייתה ארמית). **והאבודרהם** כותב: "ומה שנהגו לאמרו בלשון ארמית, לפי שכולם היו מדברים בלשון ארמית, ואין עמי הארץ מבינים לשון הקודש. דבר אחר, כדי שלא יכירו מלאכי השרת שאנו מתפארים בכל זה ויקטרגו עלינו ויזכרו עוונותינו שאין אנו ראויים להגאל. שאין מלאכי השרת מכירין לשון ארמית" (האברבנאל מתייחס להסבר זה האחרון, ולהסברים דומים, ומקשה עליהם, עיין שם). ומדוע המילים **"לשנה הבאה" ו"בני חורין" הן בלשון הקודש?** כתב הרשב"ץ "כי כן לשון התינוקות לעולם, לשנה הבאה בירושלים ובני חורין", ורוצה לומר שמילים אלו שגורות בפי כול וכולם מבינים אותן גם בלשון הקודש. ואילו באורחות חיים (לרבי אהרן הכהן מלוניל) מבואר **"והתקינו לומר לשנה הבאה בארעא דישראל בני חורין** בלשון הקודש, שלא יבינו הארמיים ויחשבו אותם למורדים במלכות".

"במצרים לקו... ועל הים לקו.."

לשם מה המחלוקת בין התנאים כמה לקו במצרים וכמה לקו על הים?! מה איכפת לי כמה היו?! תירוץ: מכיוון שהקב"ה הבטיח: **"כל המחלה אשר שמתי במצרים- לא אשים עלייך"** יוצא איפה: שככל שיהיו יותר מכות כך תיהיה תרופה יותר לנו... המחמיר ביותר הוא למעשה המייטיב ביותר:

ר' עקיבא אומר 50 במצרים ו-250 על הים בסך הכל 300 מכות. וזה רמוז: "כל המחלה אשר שמתי ב: מצרים" = בתוך המילה מצרים יש את התרופה **צרי** שבגימטריה היא **300...**